

Lary i penaty. O budowaniu poczucia bezpieczeństwa w architekturze
– interdyscyplinarny projekt w Pawilonie Polskim w Wenecji.

Wystawa *Lary i penaty. O budowaniu poczucia bezpieczeństwa w architekturze* prezentowana w Pawilonie Polskim w ramach 19. Międzynarodowej Wystawy Architektury w Wenecji nawiązuje do tradycji traktowania architektury jako schronienia przed zagrożeniami, w tym żywiołami, katastrofami, wojnami. Autorzy projektu zastanawiają się, czy architektura ma odpowiednie narzędzia do budowania bezpiecznej rzeczywistości. W tym celu przywołują zarówno realne (techniczne), jak i zakorzenione w kulturze praktyki zapewniające ludziom poczucie sprawczości wobec niebezpieczeństw. Ekspozycja została przygotowana wspólnie przez interdyscyplinarny zespół – architekta Macieja Siudę, artystów Krzysztofa Maniaka i Katarzynę Przezwańską oraz kuratorkę Aleksandrę Kędziorek.

Od prapoczątków architektury jedną z jej podstawowych funkcji jest ochrona. Zestaw lęków towarzyszących jej mieszkańcom ewoluował – ludzie nadal poszukują w niej schronienia przed zjawiskami atmosferycznymi czy żywiołami, a współcześnie mierzą się również z efektami katastrofy klimatycznej, wojnami czy perspektywą masowych migracji. Czy narzędzia architektury mogą chronić nas przed przeciwnościami losu? Jakie praktyki związane z budowaniem i użytkowaniem budynków możemy wdrożyć, by zapewnić sobie poczucie bezpieczeństwa? Wystawa *Lary i penaty. O budowaniu poczucia bezpieczeństwa w architekturze* poszukuje odpowiedzi na te pytania w kulturowych do dziś przesądach i praktykach budowlanych.

„Lary i penaty to bóstwa, które w starożytnym Rzymie opiekowały się domowym ogniskiem” – mówi kuratorka wystawy Aleksandra Kędziorek. „Odniesienie do nich jako gwaranta domowego bezpieczeństwa zachowało się w wielu językach, więc – podobnie jak robi to kurator Biennale Architektury 2025 Carlo Ratti ze słowem *intelligens*, które jest głównym hasłem tegorocznej wystawy – nawiązujemy do nich jako do pewnego uniwersalnego kodu, wywodzącego się z tradycji antycznej”.

Koncepcja ekspozycji opiera się na dwóch porządkach: bezpieczeństwa gwarantowanego przepisami i poczucia bezpieczeństwa, które ma zapewnić praktykowanie określonych rytuałów. Pierwszy obejmuje rozwiązania wynikające z istniejących przepisów budowlanych, przeciwpożarowych, bezpieczeństwa i higieny pracy (BHP). Na wystawie jest reprezentowany przez obiekty zastane w budynku Pawilonu Polskiego, takie jak gaśnica, kłódka na drzwiach wejściowych, wyjście ewakuacyjne czy systemy alarmowe. Drugi porządek odnosi się do stosowanych w Polsce praktyk i rytuałów związanych z architekturą. Należą do nich m.in. wiecha – wieniec zawieszany na budynku w trakcie robót budowlanych, mający zapewnić ich dalszą pomyślność, podkowa nad progiem domu przynosząca szczęście jego mieszkańcom oraz gromnica – świeca chroniąca domostwo w trakcie burzy.

Aranżacja wystawy obejmuje przestrzeń pawilonu i jego fasadę. Obiekty reprezentujące dawne rytuały i praktyki zostały zaprojektowane, stworzone lub znalezione przez członków zespołu autorskiego. W trakcie przygotowywania ekspozycji ważną rolę odgrywał kolektywny sposób pracy, zacierający tradycyjny podział ról.

Wystawa pokazuje, że granice między tym, co racjonalne i usankcjonowane prawnie, a tym, co ma wymiar emocjonalny i odpowiada na potrzeby ludzkiej psychiki, nie są tak wyraźne, jak mogłoby się wydawać – te dwa porządki niejednokrotnie przenikają się i łączą. Pozwala przyjrzeć się działaniom, poprzez które użytkownicy architektury odpowiadają na swoje racjonalne oraz mniej uświadomione lęki. Prezentuje humanistyczne spojrzenie na architekturę przy użyciu narzędzi z różnych dziedzin artystycznych.

Noty biograficzne:

Krzysztof Maniak (ur. 1990) – absolwent Wydziału Intermediów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, obronił doktorat w 2018 roku, pracuje w Katedrze Zjawisk Sztuki Intermediów na tej uczelni. Jego praktyka artystyczna opiera się na działaniach w krajobrazie – to najczęściej dyskretne, proste gesty i interakcje z przyrodą. Tworzy podczas wędrówek po lasach, łąkach i wzgórzach w Tuchowie, gdzie mieszka. Miejsca te są zarówno tłem dla jego działań, jak i materiałem tymczasowych instalacji oraz źródłem rekwizytów używanych w performansach. Laureat m.in.: 14. edycji konkursu Artystyczna Podróż Hestii, Grand Prix V Salonu Wiosennego w BWA w Tarnowie, X edycji konkursu *Spojrzenia* w Zachęcie – Narodowej Galerii Sztuki. Jego prace można było zobaczyć m.in. w: Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, SALT Uluş w Ankarze, BWA w Katowicach, BWA w Tarnowie, Galerii Bielskiej BWA, Galerii Miejskiej BWA Bydgoszcz, BWA Warszawa, ABC Gallery, Galerii Białej w Lublinie, Bałtyckiej Galerii Sztuki Współczesnej, Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie, Centrum Sztuki Galeria EI w Elblągu, Galerii Sztuki Współczesnej w Opolu, Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAR, w ramach Kongresu Postartystycznego w Sokołowsku.

Katarzyna Przezwańska (ur. 1984) – absolwentka Wydziału Malarstwa na Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Autorka rzeźb, interwencji architektonicznych, instalacji, obrazów, w których często wykorzystuje naturalne materiały: skały, minerały i rośliny. W swoich pracach odnosi się do przyrody i do architektury, łącząc oba te obszary w dążeniu do poprawy jakości ludzkiego życia i uczynienia swojej sztuki użyteczną. Inspiruje ją zarówno architektura wernakularna, jak i klasycy XX wieku oraz fenomeny geologiczne i procesy wegetatywne roślin. Zaprojektowała m.in.: plac zabaw w Lublinie i plac dla studentów na terenie Uniwersytetu Warszawskiego, współpracowała przy projekcie państwowej szkoły podstawowej z przedszkolem przy ul. Zaruby w Warszawie (z pracownią Macieja Siudy). Brała udział w wielu wystawach sztuki w instytucjach takich jak m.in.: Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki, Muzeum Narodowe w Warszawie, Kunsthalle w Tallinie, Museum Abteiberg w Mönchengladbach, Międzynarodowe Biennale Sztuki Współczesnej w Rydze. Mieszka i pracuje w Warszawie.

Maciej Siuda (ur. 1983) – architekt i projektant, absolwent Wydziału Architektury i Urbanistyki, Politechniki Wrocławskiej. Działa na styku architektury, nauk humanistycznych i sztuki. Interesuje go łączenie badań z praktyką, eksperyment, potencjał współpracy, praca na pierwotnych i materialnych narzędziach architekta (makieta, rysunek, próbka) w zestawieniu z niematerialnością idei, a także zmiana skali. Tworzy przedmioty, małe obiekty, instalacje, wystawy i budynki. Współautor m.in. polskiego pawilonu MYCOsystem na XXII Triennale di Milano (2019) i pawilonu Devebere na Biennale Architettura 2012 w Wenecji, badającego powietrze jako materiał budulcowy. Autor architektury wystawy *Spór o odbudowę* na 7. festiwalu Warszawa w Budowie (Grand Prix Nagrody Architektonicznej Prezydenta m.st. Warszawy, 2015; nagroda Talking Buildings Down instytutu Storefront for Art and Architecture w Nowym Jorku, 2016), a także drewnianej płaskorzeźby w ramach instalacji *Polski stół* na Expo w Dubaju (2020) i wystawy *Formy podstawowe* w Chiang Rai podczas Biennale Sztuki w Tajlandii (2024). Realizacje architektoniczne to m.in.: szkoła podstawowa z przedszkolem w Warszawie (nagroda główna Art in Architecture Festival, 2021), a w ramach kolektywu Balon – szkoła w Jacmel na Haiti (Acknowledgement Holcim Awards w Kolumbii, 2014). Projektował wystawy dla m.in. Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, Zachęty – Narodowej Galerii Sztuki, Muzeum Narodowego w Warszawie, Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski, Muzeum Sztuki w Łodzi, Staatliche Kunstsammlungen Dresden. Obecnie współtworzy wystawę na London Design Biennale 2025.

Aleksandra Kędziołek (ur. 1987) – historyczka sztuki, kuratorka, redaktorka, absolwentka Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego i CuratorLab na Konstfack University of Arts, Crafts and Design w Sztokholmie. Pracuje na pograniczu architektury, designu i sztuk wizualnych, zarówno w instytucjach, jak i niezależnie. W swojej praktyce kuratorskiej stara się konfrontować z uwarunkowanymi historycznie i prowokującymi do myślenia kontekstami. Wykorzystuje swój warsztat badawczy, by w przeszłości szukać inspiracji i twórczej odpowiedzi na wyzwania współczesności. Ostatnio przedmiotem jej zainteresowania było wykorzystanie tkanin we wnętrzach przez upowszechnieniem się elektryczności (wystawa *Dom odziany* przygotowana z Alicją Bielawską i grupą projektową Centrala na London Design Biennale, 2021) oraz rola roślin wodnych w architekturze modernistycznej (interwencja artystyczna Centrali *Nenúfars blancs* w Pawilonie Miesa van der Rohe w Barcelonie, 2022). Wcześniej koordynowała międzynarodowy projekt badawczy i wystawienniczy dotyczący Oskara i Zofii Hansenów w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie i opiekowała się ich domem letnim w Szuminie (2013–2017).

zespół: Aleksandra Kędziołek, Krzysztof Maniak, Katarzyna Przezwańska, Maciej Siuda
komisarz Pawilonu Polskiego: Agnieszka Pindera, dyrektorka Zachęty – Narodowej Galerii Sztuki
Biuro Biennale: Anna Kowalska, Michał Kubiak (zastępca komisarza)
organizator: Zachęta – Narodowa Galeria Sztuki
mecenas: ORLEN
partnerzy wystawy: Instytut Adama Mickiewicza, Paradyż
współpraca: Instytut Polski w Rzymie
patroni medialni: Architektura & Biznes, LABEL, PAP, Polskie Radio, TVP Kultura, Vogue Polska

Udział Polski w 19. Międzynarodowej Wystawie Architektury w Wenecji finansuje Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej.